— У мене тут є деякі папери, — сказав мій друг Шерлок Холмс, коли ми одного зимового вечора сиділи біля каміна, — які, гадаю, вам варто було б переглянути, Ватсоне. Це документи найдивовижнішої справи — пригоди з "Ґлорією Скотт", а це — записка, прочитавши яку, мировий суддя Тревор помер зі страху.

Він дістав з шухляди маленьку потемнілу скриньку, вийняв звідти й подав мені коротку записку, надряпану на клаптику сірого паперу.

"З дичиною справу, гадаємо ми, закінчено, — ішлося в тій цидулі. — Головний лісничий Хадсон, здається нам, усе про мухобійки розповів. Фазанячих курочок стережіться".

Коли я відірвався від читання цієї загадкової цидули, то побачив, що Холмс усміхається, придивляючись до виразу мого обличчя.

— Ви, бачу, трохи спантеличені, — мовив він.

— Я не розумію, як така записка може викликати в когось страх. Мені вона здається скоріш Гротескною.

— Цілком можливо. І все ж факт є факт: міцний чоловік у літах, прочитавши її, похилився, наче від пістолетного пострілу.

— Ви зацікавили мене, — зауважив я. — Але чому ви вважаєте, що я повинен переглянути цю справу?

— Бо то перша моя справа.

Я не раз намагався зрозуміти, чим керувався мій друг, беручись до розкриття злочинів, але він ніколи не мав бажання про це розмовляти.

Зараз, однак, він сів у крісло й порозкладав документи на колінах. Потім запалив люльку і якусь хвилину перегортав папери.

— Ви не чули від мене про Віктора Тревора? — спитав він. — Це був мій друг у ту пору, коли я навчавсь у коледжі. Я ніколи не був компанійським хлопцем, Ватсоне; я завжди волів сидіти самотою в кімнаті і вдосконалювати свої дедуктивні методи, тож не дуже приятелював з однолітками. Крім фехтування й боксу, інших видів спорту я не полюбляв — одне слово, займався зовсім не тим, чим займалися решта хлопців, тож спільного з ними в мене нічого не було. Тревор став єдиним моїм приятелем, та й то через пригоду з його бультер'єром, що одного ранку вчепився мені в ногу, коли я йшов до церкви.

То був прозаїчний, але ефективний початок дружби. Я пролежав у ліжку десять днів, і Тревор щодня приходив провідати мене. Спочатку наші розмови тривали не більш як хвилину, потім він став затримуватися довше, а під кінець семестру ми були вже близькими друзями. Це був щирий і жвавий хлопець, сповнений бадьорості, анітрохи не схожий на мене; але все-таки між нами було чимало спільного, й коли я дізнався, що в нього так само немає друзів, це поєднало нас іще міцніше. Нарешті він запросив мене в гості до свого батька в Доніторп, що в Норфолку, і я скористався його гостинністю аж на цілий довгий місяць канікул.

Старий Тревор, мировий суддя, був людиною заможною, шанованою і мав у Доніторпі садибу. Доніторп — це невеличке село на північ від Ленґмера, що біля Бродса. Цегляний будинок, великий, старомодний, стояв на дубових палях, і до нього вела чудова липова алея. Там можна було досхочу постріляти качок, із задоволенням порибалити, посидіти в невеличкій, але затишній бібліотеці, — як я зрозумів, її купили в колишнього власника садиби; до того ж, Тревори мали непоганого кухаря, тож хіба що найвередливіша людина не змогла б там приємно провести місяць.

Старий Тревор був удівець, а мій друг — єдиний його син. Я чув, що в нього була й дочка, але вона померла від дифтерії, коли їздила до

Бірмінгема. Старий Тревор надзвичайно зацікавив мене. Чоловік він був не дуже освічений, зате неабиякий силач і розумник. Книг він майже не читав, зате багато мандрував, чимало побачив і все це запам’ятовував. Кремезний, огрядний, із кучмою сивого волосся, засмаглим обвітреним лицем та блакитними очима, в окрузі він мав славу людини доброї й щедрої; його знали як справедливого, поблажливого суддю.

Якось увечері, невдовзі після мого приїзду, ми сиділи за чаркою портвейну, і тут молодий Тревор почав розмову про мою спостережливість та мої дедуктивні методи; тоді я ще не уявляв собі ролі, яку вони відіграватимуть у моєму житті. Старий, напевно, гадав, що його син надто переоцінює в своїй розповіді мої здобутки.

"Спробуйте-но на мені, містере Холмсе, — мовив він, ласкаво всміхаючись, — я найкраще підійду для ваших висновків".

"На жаль, їх буде не так багато, — відповів я. — Можу лише припустити, що останні дванадцять місяців ви когось боялися".

Усмішка завмерла на його вустах, і він здивовано втупився в мене.

"Так, це правда, — мовив він. — Ти знаєш, Вікторе, — звернувся він до сина, — коли ми розігнали оту банду браконьєрів, вони заприсяглися, що заріжуть нас, і справді напали на сера Едварда Голлі. З того часу я завжди насторожі, хоч я й уявлення не маю, як ви про це дізналися".

"У вас дуже гарний ціпок, — відповів я. — За написом я визначив, що ви володієте ним не більш, як рік. Але вам довелося просвердлити кілька отворів у набалдашнику й позаливати туди свинець, щоб обернути ціпок на грізну зброю. Гадаю, що якби ви нічого не боялися, вам не було б чого вдаватися до такого заходу".

"Щось іще?" — спитав він, усміхаючись.

"Замолоду ви частенько билися".

"Теж правда. Як ви про це довідались? Невже тому, що ніс у мене трохи скривлений?"

"Ні, — сказав я. — Уся справа у ваших вухах. Вони у вас притиснуті до голови й товсті, як у боксерів".

"Може, ще щось?"

"Ви багато працювали лопатою, що видно з ваших мозолів".

"Так, я надбав усі свої гроші в золотих копальнях".

"Ви бували в Новій Зеландії".

"Теж правда".

"Не раз відвідували Японію".

"Саме так".

"Ви були близькі з людиною, ініціали якої — "Д.А.", а потім намагалися її забути".

Містер Тревор поволі підвівся, дико вирячив на мене свої великі блакитні очі й раптом знепритомнів, упавши обличчям просто на скатертину з розсипаними горіховими шкаралупками.

Уявіть собі, Ватсоне, як це приголомшило його сина і мене. Проте ненадовго: ми розстебнули Треворові комір і покропили його обличчя водою, — він зітхнув зо два рази й сів.

"О, друзі, — мовив він, силувано всміхаючись, — сподіваюсь, я вас не перелякав? Глянути на мене, то я чоловік дужий, але серце в мене слабке й часом підводить. Я не знаю, як вам це вдається, містере Холмсе, але як на мене, всі детективи поряд із вами — просто хлопчаки. Це ваше покликання, сер! Можете повірити на слово людині, яка дещо бачила в світі".

Ця порада з завищеною оцінкою моїх здібностей навела мене, Ватсоне, на думку про те, що логічне мислення може стати моїм ремеслом, тоді як раніше було звичайнісіньким захопленням. Але в ту мить я не міг думати ні про що інше, крім як про господаря, що раптово зомлів.

"Сподіваюся, я не сказав нічого такого, що болісно вразило б вас?" — спитав я.

"Так, ви справді зачепили вразливе місце... Чи можу я спитати вас, як ви про це довідуєтесь і що вам уже відомо?" Він говорив напівжартома, але в глибині його очей і досі таївся страх.

"Усе дуже просто, — мовив я. — Коли ви засукали рукави, щоб затягти до човна рибу, я побачив на згині вашого ліктя витатуйовані літери "Д.А.". Їх ще можна розібрати, хоч вони й дещо розпливчасті Біля них на шкірі утворилася пляма, тож їх, напевно, намагалися вивести. Ці ініціали, мабуть, колись були для вас дорогі, але згодом ви захотіли їх забути".

"Ну й очі у вас! — вигукнув він, полегшено зітхнувши. — Все так, як ви говорите. Але годі вже про це. З усіх привидів минулого найгірші привиди колишніх коханих. Ходімо краще до більярдної та викуримо по сигарі".

* * *

З того дня до привітності, яку містер Тревор незмінно виявляв до мене, домішалася підозріливість. Навіть син його це помітив. "Завдали ви батькові задачу, — казав він, — старий і досі не певен, що ви знаєте, а чого не знаєте". Сам він, проте, цього не показував, але мені здається, що ця думка міцно засіла у нього в голові, й він часто крадькома підглядав за мною. Врешті я переконався, що лише непокою його і що мені краще звідти виїхати. Але напередодні мого від'їзду сталася пригода, яка тільки підтвердила слушність моїх висновків.

Ми всі троє сиділи на моріжку в складаних кріслах, гріючись на сонці й милуючись краєвидом на Бродс, коли служниця прийшла повідомити, що якийсь чоловік хоче бачити містера Тревора.

"Як його звуть?" — спитав господар.

"Він не назвав себе".

"То чого ж він хоче?"

"Він каже, що ви його знаєте і що він хоче хвилинку поговорити з вами".

"Що ж, проведіть його сюди".

За хвилину після того перед нами з'явився маленький зморщений, клишоногий чоловік із улесливими очицями. На ньому були відкритий жакет із смоляними патьоками на рукавах, картата червоно-чорна сорочка, грубі штани й важкі стоптані черевики. Обличчя його було худе, засмагле, з незмінною посмішкою, яка оголювала криві жовті зуби; зморшкуваті руки ніби хотіли щось затиснути в жменях, як це притаманно морякам. Коли він своєю хиткою ходою перейшов моріжок, я почув, як у містера Тревора вирвався з горлянки приглушений звук, і він, скочивши з крісла, побіг до будинку. Через якусь хвилину господар повернувсь, і я відчув міцні пахощі бренді, коли він проходив повз мене.

"Що ж, друже мій, — мовив містер Тревор, — чим я можу стати вам у пригоді?"

Моряк стояв і дивився на нього, примруживши і так само нахабно посміхаючись.

"Не впізнаєте мене?" — спитав він.

"Боже мій! Звичайно ж, ви Хадсон", — здивовано сказав містер Тревор.

"Еге ж, Хадсон, сер, — мовив моряк. — Тридцять із гаком років минуло відтоді, як ми бачилися востаннє. Тепер ви сидите собі у власному будинку, а я й досі солонину з бочок тягаю".

"Зараз ти побачиш, що я не забуваю давніх друзів! — вигукнув містер Тревор, підійшов до моряка й щось тихенько йому прошепотів. — Піди на кухню, — сказав він тепер уже гучніше, — там тобі дадуть поїсти й випити. І роботу теж, безперечно, я для тебе знайду".

"Дякую, сер, — мовив моряк, куйовдячи своє волосся. — Я довго волочився світами, час уже й відпочити. Я подумав, що знайду прихисток у містера Бедоза чи у вас".

"А хіба ти знаєш, — вигукнув містер Тревор, — де зараз містер Бедоз?!"

"Будьте певні, сер, я знаю, де всі мої друзі", — відказав цей чолов’яга з лиховісною посмішкою на обличчі й пішов розвальцем за служницею до кухні.

Містер Тревор пробурмотів щось про те, що вони подружилися на кораблі, коли поверталися з копалень, а потім, залишивши нас надворі, пішов до будинку. Коли ми за годину увійшли туди, то побачили, що

господар лежить на канапі, п’яний як чіп. Уся ця пригода справила на мене дуже неприємне враження, й наступного дня я вже не шкодував, що залишаю Доніторп, бо відчував, що своєю присутністю лише бентежу друга.

Усе це сталося протягом першого місяця канікул. Я повернувся до Лондона й там тижнів із сім провів над деякими дослідами з органічної хімії. Одного дня, коли вже почалася осінь і канікули наближалися до кінця, я одержав від свого друга телеграму: він запрошував мене повернутись до Доніторпа, бо дуже потребував моєї поради й допомоги. Звичайно, я все облишив і негайно подався на північ.

Він зустрів мене в двоколці на станції, й з першого ж погляду я побачив, що останні два місяці були для нього вкрай тяжкими. Він схуд, змарнів і розмовляв уже не так гучно й жваво, як завжди.

"Батько помирає", — були його перші слова.

"Не може бути! — вигукнув я. — Що з ним таке?!"

"Грець. Нервовий напад. Лежить непритомний цілий день. Не знаю, чи застанемо його ще живим".

Можете уявити собі, Ватсоне, як мене перелякала ця несподівана новина.

"Що сталося?" — запитав я.

"В тім-то й річ. Сідайте, поговоримо по дорозі. Пам’ятаєте чолов’ягу, що прийшов за день до того, як ви поїхали?"

"Добре пам’ятаю".

"А чи знаєте ви, кого ми тоді пустили до себе?"

"І гадки не маю".

"То був сам диявол, Холмсе!" — вигукнув він.

Я здивовано глянув на нього.

"Так, то був сам диявол. З того часу ми не мали ані години спокою — ані години. Батько з того вечора й голови не піднімав; життя його обернулося на справжнє пекло, серце врешті не витримало — і все через того клятого Хадсона".

"Як він цього домігся?"

"Я багато дав би, щоб про це довідатись. Мій добрий, лагідний старий батько… як він міг потрапити до лабет цього зарізяки! Я такий радий, що ви приїхали, Холмсе. Я вірю у вашу розсудливість і обережність і знаю, що ви дасте мені найкращу пораду".

Ми мчали гладеньким білим путівцем; перед нами відкрився краєвид на Бродс, осяяний червоним світлом надвечірнього сонця. Ліворуч від гаю вже видніли димарі й флаґшток садиби.

"Батько взяв Хадсона за садівника, — почав мій друг, — але тому здалося цього замало, і його зробили ключником. Здавалося, що на його милість віддано увесь будинок, — він тинявся кімнатами і робив, що хотів. Служниці скаржилися на його п’яні витівки та огидну лайку; батько, щоб винагородити їх, збільшив їм платню. Хадсон брав найкращу батькову рушницю, човен і вирушав на полювання. З його обличчя не сходила в’їдлива, злісна, нахабна посмішка, тож якби ми були з ним однолітками, я вже двадцять разів надавав би йому стусанів. Скажу вам правду, Холмсе. Увесь той час я мусив себе стримувати, а тепер сам себе запитую: дурню, навіщо ти це робив?..

Отож наші справи дедалі гіршали, той покидьок Хадсон ставав усе нахабніший, і врешті одного разу за зухвалу відповідь батькові я схопив його за плечі й витурив з кімнати. Він пішов звідти з мертвотно-блідим обличчям і очима, в яких затаїлася лють. Я не знав, що сталося тоді між ним та моїм бідолашним батьком, але наступного дня батько прийшов до мене й попросив вибачитися перед Хадсоном. Ви, звичайно, розумієте, що я відмовився й спитав батька, як він міг дати тому мерзотникові таку владу над собою й домом.

"Сину мій, — мовив він, — тобі добре говорити, адже ти не знаєш мого становища. Але невдовзі ти дізнаєшся, Вікторе. Так, я відчуваю, що ти дізнаєшся, а там хай буде, що буде. Ти ж не повіриш поганій звістці про свого бідолашного старого батька, хіба не так?" Він був страшенно знервований і цілий день просидів у себе в кабінеті: крізь вікно мені було видно, що він заклопотано щось писав.

Той вечір, здавалося, приніс нам велике полегшення, бо Хадсон сказав, що збирається залишити нас. Він зайшов до їдальні, де ми саме сиділи, й повідомив про своє рішення нахабним підхмеленим голосом.

"З мене доволі вже вашого Норфолка, — мовив він. — Поїду до містера Бедоза в Гемпшир. Гадаю, він так само буде радий мене бачити, як і ви".

"Сподіваюся, ви не згадуватимете нас лихом, Хадсоне", — сказав батько з лагідністю, що збурила мою кров.

"Я ще не чув, щоб хтось попросив пробачення", — похмуро відказав Хадсон, позирнувши в мій бік.

"Вікторе, чи не вважаєш ти, що обійшося з цим чоловіком занадто грубо?" — спитав батько, обернувшись до мене.

"Навпаки, я вважаю, що ми з вами занадто довго терпіли його", — відповів я.

"Он як, он як?! — загарчав той. — Гаразд, приятелю. Ще побачимо!"

Згорбившись, він вийшов з кімнати, а за півгодини покинув будинок, залишивши мого батька страшенно схвильованим. Щоночі я чув, як він походжає по кімнаті, й був певен, що от-от станеться щось страшне".

"Що ж сталося?" — нетерпляче спитав я.

"А от що. Учора ввечері батько одержав лист з фордингемським штемпелем. Батько прочитав його, схопився за голову й забігав по кімнаті мов навіжений. Коли я нарешті поклав батька на канапу, очі й рот у нього були перекошені — його побив грець. Одразу ж прийшов лікар Фордгем. Ми перенесли батька в ліжко, але він так і не отямився, і я боюся, що ми вже не застанемо його живим".

"Який жах, Треворе! — вигукнув я. — Що ж могло бути в тому листі, який призвів до такого страшного наслідку?"

"Нічого. Пояснити це неможливо. Лист був якийсь безглуздий. Боже мій, цього я так боявся!"

Тим часом ми обігнули алею й побачили, що всі штори в будинку спущено. Коли ми під'їхали до дверей, обличчя мого друга скривилося з відчаю: надвір вийшов джентльмен у чорному.

"Коли це сталося, лікарю?" — спитав Тревор.

"Майже одразу після того, як ви поїхали".

"Чи приходив він до тями?"

"Лише на коротку мить, перед самісінькою смертю".

"Чи просив він передати щось мені?"

"Лише одне: папери заховано в потаємній шухляді японської шафи".

Мій друг піднявся разом з лікарем до кімнати померлого, а я залишився в кабінеті, ще раз перебираючи подумки всі події; ніколи до цього, здавалось, я не був таким пригніченим, як тоді. Ким був раніше цей Тревор — боксером, мандрівником, золотошукачем — і як він опинився у лабетах цього огидного моряка? Чому він знепритомнів від самої лише згадки про напівстерті ініціали на руці й помер зі страху, коли одержав лист із Фордингема? Тоді я згадав, що Фордингем — у Гемпширі, а містер Бедоз, до якого моряк поїхав у гості і якого теж, напевно, шантажував, так само мешкав у Гемпширі. Отже, лист мав бути або від Хадсона, який погрожував, що викаже якусь таємницю, або від Бедоза, який попереджав свого колишнього спільника про загрозу такого викриття. Здавалося б, усе начебто зрозуміло. Але як тоді цей лист міг бути таким безглуздим, як його описував Треворів син? Він, мабуть, хибно його витлумачив. Якщо так, то це може бути один із тих майстерних тайнописів, коли пишуть про одне, а це означає інше. Я мав побачити той лист. Я був певен, що зможу розгадати його, коли в ньому є прихований зміст. Майже з годину я сидів і розмірковував у сутінках, аж поки заплакана служниця принесла мені лампу; слідом за нею увійшов мій друг Тревор, блідий, але спокійний, — він приніс ті самі папери, що зараз лежать на моїх колінах. Сівши навпроти мене, він підсунув лампу до краю стола й подав мені коротку записку, надряпану, як ви бачите, на клаптику сірого паперу: "З дичиною справу, гадаємо ми, закінчено, — ішлося в ній. — Головний лісничий Хадсон, здається нам, усе про мухобійки розповів. Фазанячих курочок стережіться".

Мушу признатися, що вираз мого обличчя був тоді таким же спантеличеним, як тепер у вас, коли я вперше перебіг очима цей лист. Потім ще раз уважно перечитав його. Як я й гадав, зміст листа мав приховуватись у загадковому підборі слів. Може, він полягає саме в таких

висловах, як "мухобійки" або "фазанячі курочки"? Але таке довільне тлумачення навряд чи дало б що-небудь. І все-таки я ладен був думати, що головне тут — саме порядок слів; прізвище "Хадсон" начебто вказувало на те, що в листі йдеться саме про нашого моряка, як я і вважав раніше, а сам лист був радше від Бедоза, ніж від Хадсона. Я спробував прочитати його в зворотному порядку, але фраза "стережіться курочок фазанячих" не надихнула мене. Тоді я вирішив читати слова через одне, але ні "з справу", ні "дичиною гадаємо" теж нічого не з’ясовували.

Несподівано ключ до загадки опинився в моїх руках: я побачив, що кожне третє слово листа складає те саме повідомлення, яке могло довести старого Тревора до такого відчаю.

Воно було коротке, виразне й лунало справді погрозливо, коли я прочитав його своєму другові:

"Справу закінчено. Хадсон усе розповів. Стережіться".

Віктор Тревор затулив обличчя тремтячими руками.

"Напевно, так воно і є, — мовив він. — Але це ще гірше за смерть, це означає ганьбу. А до чого тут оцей "головний лісничий" та "фазанячі курочки"?"

"До змісту вони нічого не додають, проте можуть стати нам у пригоді, якщо в нас не буде інших засобів відшукати відправника. Бачите, він пише: "Справу… скінчено…" — і так далі. Після того, як він виписав ці слова, йому треба було заповнити кожен проміжок будь-якими двома словами. Природно, що він брав перші-ліпші, які спадали йому на думку, й можете бути певні, що він мисливець або птахівник. Чи знаєте ви щось про цього Бедоза?"

"Коли ви заговорили про нього, — мовив він, — то я згадав, як мій бідолашний батько щоосені діставав од нього запрошення на полювання до його заповідника".

"Тоді немає сумніву, що лист надійшов від нього, — сказав я. — Нам зостається лише розкрити таємницю, як моряк Хадсон міг тримати в своїх лабетах цих двох заможних і шановних людей".

"На жаль, Холмсе, я побоююся, що їх пов’язували гріх і ганьба! — вигукнув мій друг. — Але від вас я нічого не таїтиму. Ось сповідь, яку написав мій батько, коли дізнався, що з Хадсоном до нього прийшла небезпека викриття. Як і казав мені лікар, я знайшов її в японській шафі. Візьміть і прочитайте її — сам я не маю для цього ані сили, ані мужності".

Ось ці папери, Ватсоне, які він мені передав: я прочитаю їх вам, як прочитав того вечора в старому кабінеті йому. Отут на звороті, як бачите, написано: "Деякі подробиці рейсу барка "Ґлорія Скотт", що вийшов із Фалмута 8 жовтня 1855 року й загинув 6 листопада під 15° 20’ північної широти та 25° 14’ західної довготи". Написано це у формі листа й свідчить ось про що:

"Любий мій сину! Загроза викриття почала затьмарювати останні роки мого життя. З усією щирістю я можу сказати, що не страх перед законом, не втрата становища в графстві і не ганьба в очах усіх, хто знав мене, крають моє серце, — його крає лише думка про те, що тобі доведеться червоніти за мене; адже ти завжди мене так любив і ніколи не мав, сподіваюсь, причини зневажати мене. Але якщо удар, на який я чекав щохвилини, все-таки впаде на мене, я хочу, щоб ти, прочитавши це, почув про все від мене самого й міг судити, яка моя вина. В іншому разі, якщо все буде гаразд (а Всемогутній Господь цьому сприятиме) і цей лист якимось чином потрапить до твоїх рук, то благаю тебе всім святим, пам’яттю твоєї любої матері: кинь його в полум’я і ніколи не згадуй про нього.

Якщо ж око твоє колись прочитає ці рядки, то це буде знаком, що все викрито й мене нема вже в цьому домі, або ж — і це можливіше, бо ти знаєш, що серце моє дуже хворе, — знаком того, що вуста мої запечатала смерть. І в першому, і в другому випадку заборона знімається. Кожне слово, яке я тут пишу, — чистісінька правда, в чому присягаюся, сподіваючись на твою милість.

Моє прізвище, любий хлопчику, не Тревор. Замолоду я звався Джеймс Армітедж, і тепер ти розумієш, чому мене так приголомшило відкриття, яке кілька тижнів тому зробив твій друг з коледжу, — мені здалося, що він розгадав мою таємницю. Як Армітедж я вступив до одного з лондонських банків і як Армітеджа мене заарештували за порушення законів своєї країни й засуджено до заслання. Не думай про мене надто погано, мій хлопчику. То був так званий борг честі, і я, щоб сплатити його, скористався чужими грошима, бо був певен, що зможу повернути ці гроші, перш ніж їх спохватяться. Однак лиха доля переслідувала мене. Грошей, що на них я сподівався, я не одержав, а несподівана перевірка рахунків виявила в мене нестачу. На таке нині могли б подивитися крізь пальці, але тридцять років тому законів дотримувалися суворіше, ніж тепер, отож у день свого 23-річчя я в кайданах, наче справжній злочинець, із тридцятьма сімома іншими засудженими опинився на палубі барка "Ґлорія Скотт", що йшов до Австралії.

Це сталося 1855 року, коли в розпалі була Кримська війна і старі кораблі для перевезення засланців найчастіше використовувались як транспорти в Чорному морі. Ось чому уряд змушений був перевозити в’язнів на невеликих, незручних суденцях. "Ґлорія Скотт" возила з Китаю чай: то було старомодне, неповоротке судно, яке легко переганяли нові кліпери. На цьому п’ятисоттонному судні, крім тридцяти восьми в’язнів, були двадцять шість членів команди, вісімнадцять вояків, капітан з трьома помічниками, лікар, священик та четверо вартових. Одне слово, коли ми вийшли з Фалмута, на судні було близько сотні душ.

Перегородки між камерами в’язнів були не дубові, як звичайно на таких кораблях, а тонкі й нетривкі. Ще тоді, коли нас привели на

набережну, один чоловік привернув до себе мою увагу, — тепер він був поряд зі мною. То був молодик із чистим, безвусим обличчям, довгим тонким носом і масивними щелепами. Поводився він дуже незалежно, ходу мав поважну й завдяки своєму велетенському зростові височів над усіма. Я не знаю, чи діставав хто-небудь йому до плеча, і певен, що він сягав не менш ніж шести з половиною футів заввишки. Дивно було бачити серед стількох понурих і зморених облич одне, сповнене бадьорості й рішучості. Для мене це був немов маяк під час шторму. Я зрадів, побачивши, що він — мій сусід, і зрадів ще більше, коли глупої ночі почув біля свого вуха чийсь шепіт, а потім побачив, що він умудрився просвердлити дірку в дошці, яка розділяла нас.

"Гей, приятелю! — сказав він. — Як тебе звуть і за віщо ти тут?"

Я відповів йому і в свою чергу спитав, з ким розмовляю.

"Я Джек Прендерґаст, — мовив він. — Заприсягаюся Богом, що ти чув це ім’я ще до того, як опинився тут зі мною!"

Я згадав розмови про його справу, — вони сколихнули всю країну незадовго до мого арешту. Це був чоловік із пристойної родини, неабияких здібностей, але й непереборних лихих звичок; завдяки ошуканству він зумів витягти з найбільших лондонських крамарів чималеньку суму грошей.

"Ага! То ти чув про мою справу!" — гордовито сказав він.

"Так, я дуже добре її пам’ятаю".

"Тоді, може, пам’ятаєш і одну цікаву деталь?"

"Що ви маєте на увазі?"

"У мене було десь із чверть мільйона, чи не так?"

"Принаймні так говорили".

"Але грошей тих так і не знайшли, еге ж?"

"Ні".

"То як ти гадаєш, де вони?" — спитав він.

"І гадки не маю", — відповів я.

"У мене в руках! — вигукнув він. — Богом присягаюся! У мене більше фунтів, ніж у тебе волосся на голові. А коли ти маєш гроші, синку, й знаєш, як ними треба орудувати, то можеш робити, що схочеш. Чи не думаєш ти, що людину, яка здатна робити, що схоче, залякали так, що вона згодиться просиджувати штани в цьому смердючому трюмі, у цій старій запліснявілій труні на китайському чайному суденці? Ні, сер, така людина найперше потурбується про себе й приятелів. Можеш їй довіритися! Тримайся цієї людини та ще Біблію поцілуй за те, що тебе взяли на буксир".

Спершу я нічого не розумів, але невдовзі він влаштував мені іспит, змусив заприсягтись і розповів, що на судні готується змова щодо підкупу команди. Дюжина в’язнів прилучилася до неї ще до того, як ми опинилися в морі; Прендерґаст був ватажком, а гроші його слугували для них рушійною силою.

"У мене є товариш, — сказав він, — винятково чесна людина, й це чистісінька правда. Гроші зараз у нього, а де він сам, як ти гадаєш? Він священик на цьому кораблі — священик, еге ж! Він з’явився сюди в чорному вбранні, з фальшивими паперами й з такими грошима в гаманці, за які тут можна купити все, що хочеш. Команда йому тіло й душу віддала б. Він купив їх усіх разом за готові гроші, тільки-но вони найнялися. А ще він підкупив усіх вартових та Мерсера, другого помічника. Він і самого капітана підкупить, якщо треба буде".

"Що ж тоді нам робити?" — спитав я.

"Що робити? — перепитав він. — Зробити червоне вбрання тих вояків іще червонішим, ніж його пошив кравець".

"Але ж вони озброєні", — заперечив я.

"Ми теж озброїмося, друже. На кожного маминого синка буде по парі пістолів, і якщо ми не зможемо здобути цей кораблик з усією командою, то нам зостанеться хіба що вступити до інституту шляхетних дівчат. Поговори зі своїм сусідом зліва й прикинь, чи можна йому довіряти".

Я зробив це й з’ясував, що інший мій сусід — юнак такого самого становища, як і я, теж винний у розтраті. Прізвище його було Еванс, але потім він, як і я, змінив його; нині це багатий і поважний чоловік, що мешкає на півдні Англії. Він був готовий прилучитися до змови, бо вважав це за єдиний порятунок для нас, і не встигли ми вийти з затоки, як про нашу таємницю дізналися всі в’язні, крім двох. Один із них був недоумкуватий, і ми не мали до нього довіри; другий слабував на жовтяницю й нічим не міг стати нам у пригоді.

Спочатку ніщо не заважало нам заволодіти кораблем. Команда була з самих зарізяк, немовби навмисне підібраних для такої справи. Гаданий священик приходив до камер сповідати нас і приносив чорну торбину, де начебто лежали духовні книжки; він приходив так часто, що третього дня у кожного з нас лежали під койкою напилок, пара пістолів, фунт пороху й двадцять куль. Двоє вартових були Прендерґастовими агентами, а другий помічник — його правицею. Капітан з двома іншими помічниками, двоє вартових, лейтенант Мартін, вісімнадцять вояків та лікар були на супротивному боці. Не збуджуючи в них ані найменшої підозри, ми вирішили без усяких осторог здійснити раптовий напад уночі. Проте стався він набагато скоріш, ніж ми сподівались, і відбулося це так.

Одного вечора, третього місяця подорожі, лікар зійшов у трюм до хворого в’язня і, поклавши руку на койку, намацав там пістолі. Якби він промовчав, справи наші були б кепські, але чоловічок він був нервовий, отож здивовано скрикнув і зблід так, що хворий усе зрозумів і миттю кинувся на нього. Не встиг той здійняти тривогу, як був уже прив’язаний до койки з заткнутим ротом. В’язень відімкнув двері, що вели на палубу, і всі ми ринули туди. Двох вартових застрелили, те саме зробили і з капралом, який вибіг подивитися, що сталося. Біля дверей кают-компанії стояли два вояки, але їхні мушкети були, мабуть, незаряджені, бо вони жодного разу в нас не вистрілили, а поки взялися за багнети, ми самі їх уколошкали. Потім ми підбігли до каюти капітана, але тільки-но відчинили двері, як усередині гримнув постріл; капітан сидів, схиливши закривавлену голову на пришпилену до столу мапу Атлантичного океану, а поряд стояв священик і тримав у руці пістоль, з якого курився димок. Двох помічників капітана схопила команда, і все, здавалося, було скінчено.

Поряд була кают-компанія: ми зібралися там, посідали на канапи й загомоніли всі гуртом, — відчуття свободи, здавалося, сп’янило нас. У кают-компанії стояли шафи, й Вільсон, гаданий священик, дістав звідти дюжину пляшок темного хересу. Ми поодбивали шийки в пляшках, розлили вино в келихи й тільки-но поставили їх на стіл, як несподівано пролунав тріск мушкетних пострілів і кают-компанія так наповнилася димом, що не стало видно й столу. Коли дим розсіявся, нашим очам відкрилася моторошна картина. Вільсон та ще восьмеро лежали на підлозі один на одному, а на столі кров змішалася з хересом, — від згадки про це мені й досі моторошно. Ми були такі перелякані, що не змогли б, напевно, оборонитись, якби не Прендерґаст. Заревівши, мов бугай, він метнувся до дверей з усіма, хто залишився живий. Коли ми вибігли, то побачили на кормі лейтенанта з десятьма вояками. В кают-компанії над столом було піднято люк, і вони стріляли в нас крізь цей отвір. Та перш ніж вони встигли знову зарядити рушниці, ми накинулися на них. Вони трималися до кінця, але нас було більше, й за п’ять хвилин усе скінчилося. Боже мій! Чи була ще коли-небудь така різанина на якомусь іншому кораблі! Прендерґаст, мов розлючений диявол, піднімав

вояків, як малих дітей, і кидав їх за борт живими й мертвими. Один сержант, тяжко поранений, довго намагався пливти, поки хтось, змилувавшись, не вистрелив йому в голову. Коли стрілянина скінчилася, з числа наших ворогів зосталися живими лише вартові, помічники капітана й лікар.

Бій одгримів, але спалахнула велика сварка. Багато хто з нас радів здобутій свободі, але не всі хотіли брати гріх на душу. Одна річ — бійка з озброєними вояками, а інша — спокійне вбивство роззброєних. Восьмеро з нас — п’ятеро в’язнів і троє моряків — сказали, що не хочуть убивати. Але Прендерґаста з його спільниками це нітрохи не зворушило. Єдина наша змога врятуватися — це прибрати живих свідків, говорив він. Нас ледве не спіткала доля заарештованих, але врешті він усе-таки дозволив нам узяти човен і забиратися геть. Ми погодилися, бо нас усіх вивертало від самого вигляду крові, і до того ж боялися, що справа може повернути ще на гірше. Кожному з нас дали матроське вбрання, а на всіх — три барила з водою, солониною та сухарями й компас. Прендерґаст кинув нам до човна мапу, сказав, що ми — потерпілі моряки, чий корабель загинув під 15° північної широти та 25° західної довготи, а потім перерубав фалінь і ми вирушили.

Тепер я підходжу до найдивовижнішої частини своєї розповіді, любий мій сину. Під час стрілянини судно стояло носом до вітру: тільки-но ми його залишили, як воно змінило курс і почало поволі відпливати. Повівав легкий вітерець із північного сходу. Наш човен гойдався на хвилях, і ми з Евансом, як найосвіченіші з усіх, сиділи над мапою, намагаючись визначити, де ми зараз і до якого берега краще пристати. Це було не таке вже й просте завдання: за п’ятсот миль на північ пролягали острови Зеленого Мису, а за сімсот миль на схід — берег Африки. Врешті-решт, оскільки повіяв південний вітер, ми обрали Сьєрра-Леоне й попливли в тому напрямку; барк тоді був уже так далеко, що ми ледве бачили його щогли. Несподівано над ним здійнялася густа чорна хмара диму, немовби на обрії виросло якесь чудернацьке дерево. За мить пролунав вибух, схожий на удар грому, а коли дим розвіявся, від "Ґлорії Скотт" не

зосталося й сліду. Ми негайно повернули човен і щосили взялися гребти туди, де легенький туман над водою вказував місце катастрофи.

Минуло багато часу, поки ми дісталися того місця, й спершу нам здалося, що рятувати когось уже пізно. Розбитий човен, безліч плетених кошів та уламки, що гойдалися на хвилях, показували, де потонуло судно, але людей не було й знаку, тож ми у відчаї вирішили повернути назад, коли раптом почули крик, що волав порятунку, й побачили вдалині дошку, а на ній людину. То був молодий моряк на ім‘я Хадсон; коли його втягли до човна, він був такий зморений і попечений, що ми нічого не змогли довідатись від нього аж до ранку.

Уранці він розповів, що коли ми залишили судно, Прендерґаст та його банда взялися карати п’ятьох уцілілих полонених. Двох вартових розстріляли й викинули за борт, так само вчинили і з третім помічником. Прендерґаст власноруч перерізав горлянку нещасному лікареві. Врятувався тільки перший помічник, мужня й хоробра людина. Побачивши, що в’язень із скривавленим ножем підкрадається до нього, він якось умудрився скинути кайдани й побіг на корму. Дюжина в’язнів, озброєних пістолями, кинулася за ним; раптом вони побачили, що він сидить із сірниками в руці біля відкритої бочки з порохом. На кораблі було сто чоловік, і помічник присягався, що тільки-но спробують його зачепити, як усі до одного злетять у повітря. За мить стався вибух; Хадсон гадав, що в бочку з порохом випадково влучила куля когось із в’язнів. Та хоч як там було, насправді і "Ґлорії Скотт", і банді, що захопила її, настав кінець.

Отака, любий мій, коротка історія того страшного злочину, до якого я був причетний. Наступного дня нас підібрав бриг "Готспур", що йшов до Австралії; капітана його неважко було переконати в тому, що ми — пасажири затонулого корабля. В адміралтействі транспортне судно "Ґлорія Скотт" вважали пропалим, і справжня його доля так і зосталася невідомою. За кілька днів "Готспур" висадив нас у Сіднеї; там ми з Евансом перемінили прізвища й вирушили до копалень, де серед представників різних національностей легко було заховатися.

Решту розповідати не треба. Ми мандрували, потім розбагатіли, повернулися грошовитими колоністами до Англії й купили на селі маєтки. Понад двадцять років ми жили спокійно й заможно, вірячи, що минуле наше поховане навіки. Тож уяви собі мої почуття, коли в морякові, що прийшов до нас, я впізнав чоловіка, підібраного в морі. Він якимось чином розшукав нас обох і почав залякувати. Тепер ти розумієш, чому я намагався жити з ним у згоді, і зрозумієш хоча б частку того жаху, який ще більше охопив мене після того, як він, погрожуючи мені, подався до іншої своєї жертви".

Нижче було нерозбірливо, тремтячою рукою надряпано: "Бедоз попередив мене шифром, що Хадсон усе розповів. Боже милостивий, помилуй наші душі!"

Така була оповідь, яку я прочитав того вечора молодому Треворові; гадаю, Ватсоне, що обставини її були якнайдраматичніші. Доброго хлопця так вразило це горе, що він виїхав на чайні плантації до Тераю. Там, як я чув, ведеться йому непогано. Що ж до моряка та Бедоза, то про жодного з них відтоді ніхто не чув. Обидва вони зникли невідомо куди. До поліції не надходило ніяких донесень; отже, Бедоз помилився, потерпаючи, що погрозу буде виконано. Хтось начебто краєм ока бачив Хадсона, тож поліція вирішила, що він убив Бедоза й сховався. Мені ж здається, що саме Бедоз, доведений до відчаю, зі страху сам помстився Хадсонові і втік за кордон, забравши з собою великі гроші. Отакі подробиці тієї пригоди, докторе, і якщо вони коли-небудь знадобляться вам для вашої колекції, то я з превеликою радістю передам їх вам.